

Agnieszka Catek

Uniwersytet Jagielloński

ORCID: 0000-0001-5173-917X

Agnieszka Szymańska

Uniwersytet Jagielloński

ORCID: 0000-0002-4186-0862

Agnieszka Walecka-Rynduch

Uniwersytet Jagielloński

ORCID: 0000-0001-9869-7982

Ekoterroryzm w dwóch odsłonach – medialny wizerunek akcji Just Stop Oil i Riposte Alimentaire w Polsce i Niemczech

Streszczenie

Polityka ekologiczna jest od lat 70. XX wieku kategorią obecną w dyskursie zarówno politycznym, jak i medialnym. Autorki artykułu zwracają uwagę na przykładzie Polski i Niemiec, że zainteresowanie ekologią i ochroną środowiska jest w Europie zróżnicowane. Wyniki ich badań ujawniają asynchroniczność i asymetryczność procesów instytucjonalizacji i medialnego sposobu prezentacji idei ekologii. Badanie dyskursu medialnego w Polsce i Niemczech objęło analizę wizerunku dwóch wydarzeń, tj. akcji Just Stop Oil z 14 października 2022 roku oraz Riposte Alimentaire z 28 stycznia 2024 roku.

Słowa kluczowe: ruch ekologiczny, ekoterroryzm, Just Stop Oil, Riposte Alimentaire, wizerunek medialny.

Eco-terrorism in two scenes – the media image of the Just Stop Oil and Riposte Alimentaire actions in Poland and Germany

Abstract

Environmental policy has been a category in political and media discourse since the 1970s. The article's authors draw attention to the fact that interest in ecology and environmental protection is diverse in Europe, using the examples of Poland and Germany. The results of their research reveal the asynchronicity and asymmetry of the institutionalization processes and the media presentation of the idea of ecology. The study of media discourse in Poland and Germany included an analysis of the image of two events, i.e. the Just Stop Oil campaign of October 14, 2022 and Riposte Alimentaire of January 28, 2024.

Keywords: ecological movement, eco-terrorism, Just Stop Oil, Riposte Alimentaire, media image.

Wstęo

Postulat ekologii i ochrony środowiska jest obecny w debacie publicznej od co najmniej kilku dekad. W przypadku Europy zainteresowanie ekologią i ochroną środowiska posiada jednakowoż różną tradycję i ma różne natężenie w poszczególnych krajach. Na przykład w Polsce i Niemczech ewolucja idei i przebieg procesu instytucjonalizacji w odniesieniu do tej kategorii politycznej przebiegały i wciąż przebiegają asynchronicznie i asymetrycznie. Celem artykułu jest zbadanie, w jakim zakresie ten asynchroniczny przebieg rozwoju koncepcji polityki ekologicznej oraz asymetria obecności postulatów ekologicznych w bieżącym dyskursie politycznym obu krajów przekładają się na natężenie i sposób prezentacji ekoterroryzmu w krajowym dyskursie medialnym obu państw. Badanie mediów w Polsce i Niemczech objęło analizę wizerunku medialnego dwóch wydarzeń, tj. akcji Just Stop Oil z 14 października 2022 roku oraz Riposte Alimentaire z 28 stycznia 2024 roku.

Asynchroniczny rozwój ekologii jako kategorii politycznej w Polsce i Niemczech oraz pojęcie ekoterroryzmu

Polityka ekologiczna jest mniej więcej od lat 70. XX wieku kategorią obecną w dyskursie politycznym, a co za tym idzie – również medialnym. Wzrost zainteresowania polityków i opinii publicznej szeroko rozumianą ochroną środowiska stał się zasadniczym punktem odniesienia i swoistym katalizatorem procesu instytucjonalizacji tak zwanej Nowej Polityki, która opierała się na przekonaniu, że następuje stopniowa zmiana systemu wartości preferowanych przede wszystkim przez społeczeństwa zachodnie. Teza o tak zwanej cichej rewolucji oparta na hierarchii potrzeb Abrahama Masłowa wskazywała, że po zaspokojeniu potrzeb niższego rzędu zainteresowanie człowieka zwraca się w stronę zaspokojenia potrzeb tak zwanego wyższego rzędu (wartości postmaterialne i tak zwany syndrom postindustrialny)¹, w spektrum których została umieszczona szeroko pojęta ekologia jako ruch partycypacyjny nowego typu².

W przekazach medialnych wiele miejsca poświęca się w ostatnim czasie zjawisku, które określono mianem ekoterroryzmu. Badacze tematyki określają go często mianem terroryzmu millenarystycznego³. Podkreślają, że jest rodzajem terroryzmu związanym

¹ *Leksykon politologii*, red. A. Antoszewski, R. Herbut, Wydawnictwo atla 2, Wrocław 1998, s. 76, 240.

² W Deklaracji Sztokholmskiej z 1972 roku wskazano, że środowisko powinno być chronione z myślą o obecnych i przyszłych pokoleniach. Podkreślono, że podstawowym prawem człowieka jest prawo do wolności, równości i odpowiednich warunków życia w środowisku, które na takie życie pozwala. Zapisy te zostały ponownie potwierdzone Declaration on Environment and Development, przyjętej na Konferencji Narodów Zjednoczonych „Środowisko i Rozwój” w 1992 roku w Rio de Janeiro.

³ Patrz: R. Borkowski, *Terroryzm*, rozdział 8 [w:] *Konflikty współczesnego świata*, red. R. Borkowski, Akademia Górniczo-Hutnicza Uczelniane Wydawnictwa Naukowo-Dydaktyczne, Kraków 2001, s. 120, <https://winntbg.bg.agh.edu.pl/skrypty2/0073/roz08.pdf> (dostęp: 10.10.2024).

ze stosowaniem przemocy przez ekstremistyczne ugrupowania proekologiczne i radykalizowane jednostki. Definiowany jest jako „niezgodne z prawem radykalne metody wywierania presji przez obrońców przyrody (ekologów) na rządy i przemysłowców w celu uzyskania konkretnych celów politycznych. Powodem takiego postępowania jest przede wszystkim brak dialogu pomiędzy stronami konfliktu”⁴.

Ekoterroryzm jest zatem pojęciem wielowymiarowym, które można rozpatrywać w trzech aspektach. Po pierwsze, jako świadome wywoływanie klęsk ekologicznych w celu wymuszenia konkretnych decyzji przez rządy państw lub realizację konkretnej koncepcji ideowej. Po drugie, jako destrukcyjną antropopresję prowadzącą do dewastacji środowiska naturalnego i przyrody. Po trzecie, jako działalność radykalnych ekologów wykorzystujących przepisy prawa przyznające organizacjom ekologicznym status strony w sprawach (najczęściej inwestycyjnych dotyczących środowiska)⁵.

Co ciekawe, ta typologia nie pojawiała się wcześniej w ujęciu doktrynalnym. Roman Tokarczyk, analizując tak zwany nurt ekologiczny (ekologizm) definiował go jako prąd myślowy o poważnych implikacjach politycznych, w których zaznaczają się zarówno założenia wspólne, jak i odrębne nurty. Do wspólnych założeń należą rozpoznania nauk ekologicznych podkreślające współzależność elementów całego ekosystemu (środowiska naturalnego, środowiska, otoczenia przyrodniczego). Natomiast wśród nurtów wyróżnił: ekocentryzm, biocentryzm, ekoliberalizm, ekosocjalizm, ekoanarchizm, ekofaszyzm, ekofeminizm, ekologizm partyjny, ekoreformizm i ekokonserwatyzm, ekotopizm i eko-realizm oraz skrajny i umiarkowany ekologizm⁶.

W rozważaniach tych, jak już wspomniano, nie pojawia się kategoria terroryzmu, która nie była brana pod uwagę jako sposób kształtowania politycznych relacji aktywistów ze światem polityki, ale z pewnością była obecna w przestrzeni społecznej od momentu konstytuowania się ruchu ekologicznego jako instytucji politycznej. Odwołując się do doświadczeń ruchów protestu lat 60. XX wieku w Europie i na świecie, taki paradygmat wydaje się naturalny, ponieważ terroryzm był w tym czasie obecny jako środek oddziaływania politycznego. Alians ten jest szczególnie widoczny z niemieckiej perspektywy społeczno-politycznej.

⁴ Patrz: K. Izak, *Czy następuje schyłek ekoterroryzmu*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2022, nr 26, <https://bibliotekanauki.pl/issues/166195> (dostęp: 10.10.2024).

⁵ Więcej na ten temat patrz: B. Walewska, *Ekoterroryzm – realne zagrożenie naszych czasów*, 2008, https://bazhum.muzhp.pl/media//files/Zeszyty_Naukowe_Panstwowej_Wyzszej_Szkoly_Zawodowej_im_Witelona_w_Legnicy/Zeszyty_Naukowe_Panstwowej_Wyzszej_Szkoly_Zawodowej_im_Witelona_w_Legnicy-r2008-t4/Zeszyty_Naukowe_Panstwowej_Wyzszej_Szkoly_Zawodowej_im_Witelona_w_Legnicy-r2008-t4-s89-100/Zeszyty_Naukowe_Panstwowej_Wyzszej_Szkoly_Zawodowej_im_Witelona_w_Legnicy-r2008-t4-s89-100.pdf (dostęp: 10.10.2024). Zob. również A. Szymańska, *Dwa razy do tej samej rzeki się nie wchodzi. Obraz katastrofy ekologicznej na Odrze i wiarygodność polskich władz w przekazie wybranych mediów niemieckich*, „Zeszyty Prasoznawcze” 2023, nr 2, s. 117–133, <https://ejournals.eu/czasopismo/zeszyty-prasoznawcze/artkul/nie-wchodzi-sie-dwa-razy-do-tej-samej-rzeki-obraz-katastrofy-ekologicznej-na-odrze-a-wiarygodnosc-polskich-wladz-w-przekazie-wybranych-mediow-niemieckich> (dostęp: 10.10.2024).

⁶ R. Tokarczyk, *Współczesne doktryny polityczne*, Zakamycze, Kraków 1998, s. 532–537.

Schyłek ruchu Nowej Lewicy i niemieckiego Ruchu Protestu (po 1968 roku) zaowocował zainteresowaniem myślą ekologiczną, która w relatywnie niedługim czasie przekształciła się w ruch, a potem Partię Zielonych. I chociaż kontrkultura lat 60. i 70. XX wieku nie doprowadziła do globalnej transformacji społecznej i nie wdrożyła swoich idei budowy nowego społeczeństwa, nowego świata czy permanentnej rewolucji, za pomocą której można by zmienić porządek kapitalistyczny na nowolewicowy, to jednak bezsprzecznie stała się impulsem dla ruchów alternatywnych, feministycznych czy też anty- oraz alterglobalistycznych, a przede wszystkim ekologicznych. Z tej perspektywy „utopijne” koncepcje protagonistów niemieckiego odłamu ruchu protestu: Herberta Marcusego, Rudiego Dutschke i Daniela Cohn-Bendita ujawniły nieoczekiwanie swój praktyczny wymiar⁷.

Razem z ruchem ekologicznym niezależnie rozwijał się również lewicowy ekstremizm. Początkowo w swoich neoanarchistycznych założeniach z różnym natężeniem uwidaczniał się w ruchach kontestatorskich i kontrkulturowych (także we Francji, Stanach Zjednoczonych i Holandii), od samego początku hołdując działaniom terrorystycznym, w których sprowadzał się do walki zbrojnej przeciwko państwu⁸. Według Janusza Janickiego w początkowej fazie ruchy te pozostawały pod wpływem doktryny totalnej wolności, przekonania o tym, że wolność może zapewnić jedynie taka regulacja bytu społecznego, u podstaw której leżą pierwotne instynkty jednostek ludzkich, nie zaś jakiegokolwiek czynniki zewnętrzne wobec tych jednostek⁹. Mariaż idei głęboko demokratycznych (demokracji u podstaw, oddolnej) i terroru jest widoczny, chociaż doktrynalnie niejednoznaczny, co mieści się oczywiście w samym teoriopoznawczym rozpoznaniu ekoterroryzmu.

Niemiecki Ruch Zielonych (Die Grünen), który powstał pod koniec lat 70. XX wieku w RFN, jako głównych inicjatorów wymieniał właśnie Rudiego Dutschke i Daniela Cohn-Bendita oraz Joschkę Fischera. Ruch Zielonych miał być dla nich nową „Nową Lewicą”, czyli organizacją, która spełniałaby te same zadania, co pomniejsze organizacje ruchu protestu. Przyczyn powstania partii Zielonych należy szukać w ruchu ekologicznym, z którego partia ta wyrosła i którego interesy miała w zasadzie reprezentować w parlamentach na poziomie lokalnym i federalnym. Ruch ten był odpowiedzią na społeczną frustrację części społeczeństwa zachodnioniemieckiego¹⁰. Podobnie do całej Nowej Lewicy także ten jej odłamek reprezentował specyficzną formę protestu przeciwko stosunkom panującym w społeczeństwie. Utrata zaufania do dominujących dotąd sił politycznych (zademonstrowana przez ruch Nowej Lewicy) stała się impulsem do ponownego zwrócenia uwagi na ruchy alternatywne. Powstały w tym czasie ruch

⁷ A. Walecka-Rynduch, *Róg Rudiego Dutschke i Axel-Springer-Strasse. Nowa Lewica w Niemczech*, Oficyna Wydawnicza AFM, Kraków 2011, s. 137.

⁸ J. Janicki, *Lewacy*, Książka i Wiedza, Warszawa 1981, s. 78–79. Patrz także J. Janicki, *Niepokoje młodzieży zachodu*, Wydawnictwo Iskry, Warszawa 1972.

⁹ *Ibidem*. Patrz również P. Laskowski, *Szkice z dziejów anarchizmu*, Wydawnictwo Muza, Warszawa 2006, rozdz. I „Anarchizm – czym jest?”.

¹⁰ S. Rudnik, *Partia Zielonych w systemie politycznym RFN*, Wyższa Szkoła Pedagogiczna, Słupsk 1991, s. 5.

ekologiczny powrócił do takich nowolewicowych wzorców (preferowanych zresztą przez zaangażowanych w jego powstanie działaczy: Dutschke i Cohn-Bendita), jak demokracja bezpośrednia i działania podejmowane w bazie (grupy bazowe)¹¹.

Owo odrodzenie się w ruchu ekologicznym nowolewicowej alternatywy było też związane z narastaniem postaw protestu wśród młodzieży. Pierwsze sukcesy wyborcze Zieloni odnieśli w 1979 roku w Szlezwiku-Holsztynie i Bremie¹². W tamtym czasie wskazywano na trzy dominujące frakcje wewnątrz partii „zieloni zieloni” (pokłosie ruchu ekologicznego); „brunatni zieloni” (w którym dominowali działacze o rycie nazistowskim); „czerwoni zieloni” (z dominującą opcją anarchistyczno-trochistowską)¹³. To w dwóch ostatnich odłamach można szukać podwalin radykalnego ekologizmu, który z czasem przekształcił się w eko-terroryzm.

Ewolucja idei i przebieg procesu instytucjonalizacji w odniesieniu do polityki ekologicznej przebiegały w Polsce i Niemczech odmiennie. Niemieckie tradycje, jak widać wyraźnie, są dłuższe. W czasie, kiedy w Republice Federalnej Niemiec w latach 60. i 70. XX wieku nastąpiła swoista rewolucja społeczna odnosząca się do przededefiniowania – zgodnie z doktryną szkoły frankfurckiej – struktur całego społeczeństwa (nowolewicowy marsz przez instytucje, redefiniowanie koncepcji demokracji, aktywizacji grup bazowych)¹⁴, w Polsce (wówczas PRL) ruch ekologiczny miał zupełnie inny charakter. Wprawdzie w latach 80. XX wieku zaczęły pojawiać się tematy „ekologiczne”, jednak przebieg ich integracji społecznej znacznie odbiegał od europejskich wzorców. Późniejszy ruch ekologiczny rozwijał się w Polsce w różnych nurtach. Pierwszym z nich był nurt ekspercki, do którego można zaliczyć Polski Klub Ekologiczny, będący odnogą NSSZ Solidarność. Kolejny stanowiły kontrolowane i czasami inicjowane przez państwo grupy ekologiczne – wśród nich obecna była wspierana w PRL Liga Ochrony Przyrody, której początki sięgały znacznie wcześniej – lat 20. XX wieku. Osobny nurt stanowiły

¹¹ Należy zaznaczyć, że czas ten to również okres przechodzenia zachodnich społeczeństw od fazy przemysłowej do poprzemysłowej, gdy po zaspokojeniu potrzeb materialnych ujawniają się tzw. potrzeby wyższego rzędu. Więcej na ten temat patrz: S. Huntington, *Zderzenie cywilizacji*, przeł. H. Jankowska, Wydawnictwo Muza, Warszawa 2003, rozdz. III i IV.

¹² W marcu tego samego roku doszło do pierwszej próby zjednoczenia w ramach ruchu ekologicznego, czyli stworzenia mariażu nacjonalistycznej Aktionsgemeinschaft Unabhängiger Deutscher (Wspólnota Działania Niezależnych Niemców), Grüne Liste Umweltschutz (Zielona Lista Ochrony Przyrody), Grüne Liste Schleswig-Holstein (Zielona Lista Szlezwiku-Holsztyna), Aktion Dritter Weg (Akcja Trzeciej Drogi) i Freie Internationale Universität (Wolna Wszechnica Międzynarodowa). Na kongresie we Frankfurcie nad Menem utworzona została organizacja o znamiennej nazwie – Sonstige Politische Vereinigung „Die Grünen” (Zieloni – Odmiennie Zrzeszenie Polityczne). Była to partia autentycznie nowa i autentycznie wielonurtowa, lokująca się ponad tradycyjnymi podziałami na prawicę i lewicę. Patrz A. Walecka-Rynduch, *Róg Rudiego Dutschke i Axel-Springer-Strasse...*, s. 145 i dalej.

¹³ J. Tomaszewicz, *Zeniłozieloni. Pouczająca historia Federalnej Partii „Die Grünen”, „Zielone Brygady” 1992*, nr 5.

¹⁴ Więcej na ten temat patrz: A. Walecka-Rynduch, *Pojęcie wolności w ruchu Nowej Lewicy [w:] Wolność człowieka i jej granice. Antologia pojęcia w doktrynach polityczno-prawnych. Od Nietzschego do współczesności*, t. 3, red. O. Górecki, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2019, s. 293–324.

nieusankcjonowane przez państwo grupy protestu domagające się sprawiedliwości ekologicznej tak zwanych szarych ekologów¹⁵, w przypadku których nie możemy mówić o jakichkolwiek przymiarkach instytucjonalizacji ruchu czy rzeczywistych próbach wcielania postulatów ekologicznych do agendy polityki państwowej. Partia Zielonych w Polsce powstaje dopiero w roku 2003 (sądownie zarejestrowana w roku 2004)¹⁶ jako opcja centrolewicowa i wciąż odgrywa w naszym kraju rolę raczej drugoplanową. Tymczasem w RFN Zieloni są partią biorącą udział w rządach centralnych od czasów uformowania gabinetu kanclerza Gerharda Schrödera. Dzisiaj są natomiast ponownie nie tylko obecni w koalicji rządzącej, lecz nawet posiadają fotel wicekanclerza Niemiec.

Akcje Just Stop Oil i Riposte Alimentaire jako przykład działań ekoterrorystycznych

Widoczne zainteresowanie opinii publicznej tematyką ochrony środowiska, zmianami klimatycznymi oraz koniecznością realizacji postulatów zrównoważonej gospodarki zasobami naturalnymi powoduje intensyfikację działań organizacji ekologicznych. Dobrze widoczną medialnie ich część stanowią przy tym działania balansujące na granicy legalności, a nierazdo tę granicę przekraczające. Te ostatnie stanowią przykłady działań ekoterrorystycznych. Ich organizatorzy liczą widocznie, że zapewnią im one większe zainteresowanie mediów, a co za tym idzie – większy rezonans społeczny wnoszonych postulatów. W tym kontekście ciekawym wydaje się więc zbadanie, czy w istocie media spełniają te pokładane w nich przez aktywistów ekologicznych nadzieje. W wyniku pogłębionej analizy na potrzeby tego artykułu zidentyfikowano dwa happeningi o zdecydowanie kontrowersyjnym przebiegu, które uzyskały duży oddźwięk w profesjonalnych mediach w Polsce i w Niemczech.

Pierwszym z wydarzeń, które cieszyło się dużym zainteresowaniem mediów i którego medialny wizerunek został objęty analizą w tej publikacji, była akcja oblania zupą pomidorową marki Heinz obrazu Vincenta van Gogha z serii „Słoneczniki”. Do zdarzenia doszło 14 października 2022 roku w londyńskiej National Gallery. Dwie aktywistki grupy Just Stop Oil ubrane w koszulki z charakterystycznym logo i nazwą organizacji oblały dzieło holenderskiego artysty na oczach zwiedzających¹⁷. Następnie przykleiły się do ściany pod zaatakowanym obrazem i wygłosiły swój manifest¹⁸.

¹⁵ Więcej na ten temat patrz: K. Szulecki, J. Waluszko, T. Borewicz, *The Chernobyl Effect Antinuclear Protests and the Molding of Polish Democracy, 1986–1990*, Oxford, New York 2022.

¹⁶ Patrz: <https://partiazieloni.pl/> (dostęp: 10.10.2024). Obecnie jest członkiem Europejskiej Partii Zielonych zrzeszającej 44 „zielone” partie z całej Europy, zarówno w ramach Unii Europejskiej, jak i poza jej granicami. Należy też do Global Greens – ogólnoświatowej sieci współpracy „zielonych” partii i ruchów politycznych, która zrzesza organizacje z ponad 100 krajów. Por. *Partia Zielonych*, *Oko.press*, <https://oko.press/instytucje/partia-zieloni> (dostęp: 10.10.2024).

¹⁷ Y. Rufo, *Activists jailed for throwing soup on Sunflowers*, <https://www.bbc.com/news/articles/cly7zy3d3exo> (dostęp: 12.10.2024).

¹⁸ Kobiety wystąpienie zaczęły od słów: „Co jest więcej warte: sztuka czy życie? Czy sztuka jest warta więcej niż jedzenie? Więcej niż sprawiedliwość? Czy bardziej wam zależy na ochronie

Obraz van Gogha nie został uszkodzony, uszczerbku doznała jedynie złocona rama obrazu¹⁹. Dzieło wróciło na ekspozycję jeszcze tego samego dnia. Sprawczynię ataku niezwłocznie aresztowano, a następnie postawiono im zarzut intencjonalnego zniszczenia ramy „Słoneczników”. Po niespełna dwóch latach, we wrześniu 2024 roku oskarżone usłyszały wyrok skazujący (jedna z aktywistek otrzymała wyrok 20 miesięcy więzienia, a druga dwóch lat; szkody oszacowano na 10 tysięcy funtów brytyjskich)²⁰. W dniu ogłoszenia wyroku, w proteście przeciwko skazaniu sprawczyń, troje innych aktywistów Just Stop Oil powtórzyło akcję, oblewając zupą w londyńskiej National Gallery ten sam obraz van Gogha²¹.

Just Stop Oil to organizacja funkcjonująca w Wielkiej Brytanii. Na swojej stronie internetowej JSO określa się jako pokojowa grupa obywatelskiego oporu oraz jako koalicja grup aktywistycznych, które ze sobą współpracują, by osiągnąć cele związane z ograniczeniem eksploatacji złóż paliw kopalnych²². Ich dwa główne postulaty to: zapobieganie wydawaniu nowych licencji na wydobycie ropy i gazu oraz zatrzymanie do 2030 roku wydobycia paliw kopalnych w Wielkiej Brytanii. JSO angażuje się także na rzecz ustanowienia traktatu o paliwach kopalnych²³, co jest działaniem na skalę globalną, jako że dokument ten ma stanowić uzupełnienie paryskiego porozumienia klimatycznego²⁴. JSO jest finansowane z donacji, zbiórki crowdfundingowej w serwisie chuffed²⁵, a także ze środków pozyskanych przez Climate Emergency Found, czyli inną dużą organizację, która jest zarejestrowana w USA i zajmuje się wspieraniem pokojowych aktywistów ekologicznych²⁶. Grupa stosuje w swojej działalności rozmaite metody, by budować ruch obywatelskiego oporu, przy czym wszystkie określa mianem pokojowych. JSO organizuje spotkania Welcome Talk (online i offline) o charakterze informacyjno-edukacyjnym. W tej kategorii działań znalazły się na przykład Soup Night (wydarzenia w różnych miastach, których uczestnicy dyskutują przy jedzeniu), a także

obrazu, czy na ochronie ludzi i planety? Kryzys kosztów utrzymania to jeden z kosztów kryzysu klimatycznego. Milionów ludzi nie stać na paliwo, na ogrzanie domów...”, E. Brown, *Oto dlaczego rzuciłyśmy zupą pomidorową w van Gogha*, Krytyka Polityczna, <https://krytykapolityczna.pl/swiat/zupa-van-gogh-muzeum-klimat-ropa-aktywistki/> (dostęp: 14.10.2024).

¹⁹ *Statement of National Gallery*, National Gallery, X, https://x.com/nationalgallery/status/1580880525824122880?s=46&t=8xOe9HAmI3ZKXmMkL3_Ph9 (dostęp: 12.10.2024).

²⁰ D. Gayle, *Just Stop Oil activists throw soup at Van Gogh's Sunflowers after fellow protesters jailed*, <https://www.theguardian.com/environment/2024/sep/27/just-stop-oil-activist-phoebe-plummer-jailed-throwing-soup-van-gogh-sunflowers> (dostęp: 12.10.2024).

²¹ *Ibidem*.

²² *What is Just Stop Oil?*, Just Stop Oil, <https://juststopoil.org/faqs/> (dostęp: 14.10.2024).

²³ *The Fossil Fuel Non-Proliferation Treaty, Join the call for a Fossil Fuel Treaty to manage a Global Transition to Safe, Renewable & Affordable Energy for All*, <https://fossilfuel treaty.org/>, (dostęp: 14.10.2024).

²⁴ *Paryskie porozumienie klimatyczne*, Rada Europejska/Rada Unii Europejskiej, <https://www.consilium.europa.eu/pl/policies/climate-change/paris-agreement/> (dostęp: 14.10.2024).

²⁵ *Support Resistance In The Courts – Just Stop Oil*, Just Stop Oil / Climate Action Support Pathway, <https://chuffed.org/project/support-resistance-in-the-courts> (dostęp: 14.10.2024).

²⁶ *Case statement*, Climate Emergency Fund, <https://www.climateemergencyfund.org/case-statement> (dostęp: 14.10.2024).

rodzaj wykładów i seminariów eksperckich²⁷. Grupa oferuje też szkolenia z zakresu pokojowych form protestu (chęć udziału w takiej formie treningu można zgłosić przez stronę internetową²⁸), zaprasza również do udziału w swoich akcjach protestacyjnych i do wolontariatu. Na stronie głównej organizacji nie są od razu widoczne działania, które mają nieco mniej pokojowy charakter, są uciążliwsze dla społeczeństwa lub pociągają za sobą jakieś koszty. Związane z nimi treści można zobaczyć, wglębiając się dopiero w bloga, umieszczonego w jednej z podzakładek na stronie lub przeglądając bogate profile w mediach społecznościowych organizacji JSO (grupa intensywnie prezentuje się na YouTube, TikToku, Instagramie, Facebooku i X). Obserwacja jej profili w tych mediach pozwala zobaczyć, że repertuar jej działań jest szerszy i wykracza poza deklarowane akcje pokojowe. Aktywiści tej organizacji mają na swoim koncie również takie działania jak wstrzymywanie ruchu ulicznego (siadanie na jezdni lub przyklejanie się do jej nawierzchni); oblewanie farbą budynków i innych elementów infrastruktury, należących do instytucji publicznych i firm prywatnych; zakłócanie przebiegu wydarzeń przez happeningi (np. blokowanie wejścia gości na ceremonię rozdania nagród BAFTA²⁹; przytwierdzenie się do bramek w czasie meczów piłki nożnej³⁰); oblewanie i obrzucanie różnymi substancjami dzieł sztuki i obiektów dziedzictwa kulturowego (np. obsypanie kolorowym proszkiem głazów Stonehenge³¹), a także niszczenie ich (np. akcja rozbicia młotkami szyby chroniącej obraz Diego Velázquez „Venus z lustrem” w National Gallery w Londynie³²).

Drugim wydarzeniem, które uzyskało spory rozgłos medialny i którego medialny wizerunek został objęty analizą w tej publikacji, była akcja oblania, również zupą, „Mony Lisz” Leonarda da Vinci. Do zdarzenia doszło w paryskim Luwrze 28 stycznia 2024 roku. Tego dnia dwie aktywistki z organizacji Riposte Alimentaire najpierw wylały na obraz (a de facto na pancerną szybę, za którą jest umieszczony) zupę z przyniesionego termosu na kawę, a następnie przeszły za barierkę oddzielającą zwiedzających od dzieła i wygłosiły manifest³³. W czasie akcji kobiety były ubrane w koszulki z nazwą

²⁷ *Come and join the community*, Just Stop Oil, <https://juststopoil.org/come-to-a-talk/> (dostęp: 14.10.2024).

²⁸ *Get trained for action*, Just Stop Oil, <https://juststopoil.org/get-trained/> (dostęp: 14.10.2024).

²⁹ D. Gayle, *Environmental activists disrupt Bafta red carpet in London*, <https://www.theguardian.com/environment/2022/mar/13/environmental-activists-disrupt-bafta-red-carpet-in-london> (dostęp: 14.10.2024).

³⁰ *Just Stop Oil: Why protesters are tying themselves to goalposts*, BBC, <https://www.bbc.com/news/newsbeat-60795041> (dostęp: 14.10.2024).

³¹ L. Boobyer, Ch. Harcombe, *Stonehenge covered in powder paint by Just Stop Oil*, <https://www.bbc.com/news/articles/cw44mdee0zzo> (dostęp: 14.10.2024).

³² I. Lewis, *Just Stop Oil protesters smash National Gallery painting*, <https://www.independent.co.uk/arts-entertainment/art/news/just-stop-oil-national-gallery-painting-b2442404.html> (dostęp: 14.10.2024).

³³ C. Crosnier, *Soupe sur la Joconde: les deux activistes témoignent*, <https://www.radiofrance.fr/franceinter/podcasts/camille-passe-au-vert/camille-passe-au-vert-du-mercredi-31-janvier-2024-9886680> (dostęp: 14.10.2024). Zob. także *Aktywistki klimatyczne oblały zupą obraz „Mona Lisa” w Luwrze [WIDEO]*, <https://www.pap.pl/aktualnosci/aktywistki-klimatyczne-oblaly-zupa-obraz-mona-lisa-w-luurze-wideo> (dostęp: 14.10.2024).

organizacji Riposte Alimentaire. Ich głównym celem było zwrócenie uwagi na problem żywienia oraz kwestie związane ze zrównoważoną produkcją żywności. Pracownicy Luwru natychmiast zasłonili miejsce akcji i same aktywistki parawanami i ewakuowali zwiedzających. Następnie sala z obrazem włoskiego artysty została wyłączona z użytku na czas, w którym przeprowadzono sprzątanie po wydarzeniu. Sprawczynie zostały przez policję aresztowane i zatrzymane na 25 godzin, a następnie ukarane grzywną³⁴. Po wypuszczeniu z aresztu wyjaśniały dziennikarzom, że nie żałują swojego czynu i podkreślały jego symboliczny wymiar³⁵.

Riposte Alimentaire to organizacja działająca we Francji od stycznia 2024 roku, i podobnie jak JSO, nastawiona na tworzenie ruchu obywatelskiego oporu. Jej przedstawiciele jako swój cel deklarują osiągnięcie zrównoważonego zabezpieczenia społecznego żywności, które ma rozwiązać problemy z żywnością ludzką wynikające z postępujących zmian klimatycznych³⁶. Organizacja jest zrzeszona w A22 Network, pod szyldem której są skupione głównie krajowe organizacje określające się jako Last Generation (również polskie Ostatnie Pokolenie i niemieckie Letzte Generation), ale także grupy o zbliżonych celach (np. Folk mot fossilmakta w Norwegii i nowozelandzkie Climate Liberation Aotearoa)³⁷. Celem A22 Network jest uratowanie ludzkości przed nadchodzącą katastrofą ekologiczną. Do tej sieci należy również JSO, która jednak nie informuje o tym na swojej stronie internetowej, choć nie ma wątpliwości, że jest z nią związana. Świadczy o tym podobny layout stron internetowych i wykorzystywana w akcjach kolorystyka (głównie kolor pomarańczowy – widoczny w strojach aktywistów, transparentach oraz używanych w czasie akcji farbach, zupach, kolorowych proszkach itp.). RA ma cztery zasadnicze postulaty dotyczące zrównoważonego żywienia. Pierwszy to karta żywnościowa o wartości 150 euro, którą miałyby otrzymywać co miesiąc każdy obywatel, aby móc kupić zdrowe, jakościowe jedzenie. Kolejny to umowy produktowe, nad którymi pieczę miałyby sprawować lokalne, demokratyczne grupy obywatelskie, przeszkolone w zakresie ekologicznego rolnictwa. Trzeci postulat dotyczy swoistego systemu składkowego, który miałyby zapewnić sprawiedliwy podział tej zdrowej i jakościowej żywności. Ostatni natomiast jest związany z powszechną dostępnością takich produktów, a także uczciwą i godną płacą dla rolników³⁸. Organizacja RA utrzymuje się z datków i prowadzi zbiórkę na platformie Chuffed, chociaż nie odsyła do niej na swojej stronie internetowej³⁹. Na stronie RA niewiele można się dowiedzieć również o jej akcjach. Znacznie więcej można zobaczyć na jej licznych profilach w mediach społecznościowych (Facebook, Instagram, Telegram, LinkedIn, X, TikTok i YouTube), a także ze zdjęć publikowanych

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ C. Crosnier, S. Pacaud, *Soupe sur la Joconde...*

³⁶ *Riposte Alimentaire est une opération de transformation profonde et collective*, Riposte Alimentaire, <https://ripostealimentaire.fr/la-demande/>, (dostęp: 14.10.2024).

³⁷ *Who we are?*, A22 Network, <https://a22network.org/>, (dostęp: 14.10.2024).

³⁸ *Riposte Alimentaire, est une opération de transformation profonde et collective...*

³⁹ *La Riposte Alimentaire a débuté*, Riposte Alimentaire, <https://chuffed.org/project/104859-derriere-renovation>, (dostęp: 14.10.2024).

w serwisie fotograficznym Flickr, do którego udostępniono link w dziale Press. Na oficjalnej stronie RA zaprasza do udziału w swoich akcjach, oferuje też – podobnie jak JSO – szkolenia z zakresu pokojowego aktywizmu. I podobnie jak w przypadku JSO, również w odniesieniu do RA działania, które są bardziej uciążliwe dla społeczeństwa lub pociągają za sobą istotne straty finansowe można zaobserwować niemal wyłącznie w mediach społecznościowych i w fotogalerii w serwisie Flickr. Tam również znajduje się dokumentacja działań zbliżonych do tych podejmowanych przez JSO, a wśród nich: blokowanie ruchu samochodowego i lotniczego; happeningi w sklepach wielkopowierzchniowych; oblewanie farbą lub obsypywanie proszkiem budynków i innych elementów infrastruktury publicznej i prywatnej (np. oblanie farbą witryny sklepu Louis Vuitton w Paryżu)⁴⁰; ingerowanie w wydarzenia sportowe i kulturalne (np. zakłócanie Tour de France⁴¹) oraz wykorzystywanie dzieł sztuki w akcjach, również takich, które niosą z sobą ryzyko ich zniszczenia (np. oblanie zupą obrazu Claude’a Moneta pt. „Wiosna” w muzeum w Lyonie⁴²).

Metodologia badań

W badaniu zastosowano ilościową i jakościową analizę zawartości. Ramy czasowe badań obejmowały każdorazowo okres kolejnych siedmiu dni kalendarzowych od daty wydarzenia, tj. okres od 14 października do 21 października 2022 roku (w odniesieniu do przekazu dotyczącego akcji Just Stop Oil) oraz od 28 stycznia do 4 lutego 2024 roku (w odniesieniu do przekazu dotyczącego akcji Riposte Alimentaire). W analizie zastosowano celowy dobór próby. Zgodnie z przyjętymi w badaniach kryteriami jej doboru polskojęzyczny materiał badawczy zebrano na podstawie wyników wyszukiwania wysświetlonych po wpisaniu do wyszukiwarki google.pl odpowiednich haseł wyszukiwawczych (zob. tabela 1) oraz ograniczeniu wyniku wyszukiwania do kategorii „Wiadomości” oraz doniesień po polsku i opublikowanych w Polsce. Następnie z próby manualnie usunięto wyniki powtarzające się. W przypadku niemieckojęzycznego materiału badawczego posłużono się tymi samymi hasłami wyszukiwawczymi, ale w wersji niemieckiej, które wpisano do wyszukiwarki google.de. Googlowskie wyniki wyszukiwawcze w odniesieniu do niemieckiej debaty medialnej ograniczono również do kategorii News oraz doniesień po niemiecku i z Niemiec. Pomimo tych ograniczeń w wynikach wyszukiwania znalazły się publikacje mediów szwajcarskich, austriackich, luksemburskich i z południowego Tyrolu, które zostały z próby wykluczone manualnie. Dobór materiału badawczego w odniesieniu do akcji Riposte Alimentaire przeprowadzono w sposób analogiczny zarówno w odniesieniu do polskiej, jak i niemieckiej

⁴⁰ *Louis Vuitton – 02.10.23*, Riposte Alimentaire, <https://www.flickr.com/photos/196054432@N07/albums/72177720311639508/>, (dostęp: 14.10.2024).

⁴¹ *Tour de France – 22/07*, Riposte Alimentaire, <https://www.flickr.com/photos/196054432@N07/albums/72177720300727526/>, (dostęp: 14.10.2024).

⁴² *Obraz Claude’a Moneta oblaný zupą. Akt wandalizmu aktywistek*, <https://www.pap.pl/aktualnosci/obraz-claudea-moneta-oblany-zupa-akt-wandalizmu-aktywistek>, (dostęp: 14.10.2024).

debaty medialnej. W sumie analiza objęła 72 jednostki wypowiedzi medialnej (30 j.w.m. w odniesieniu do RFN i 42 j.w.m. w odniesieniu do debaty medialnej w Polsce), opublikowanych na łamach 56 różnych mediów (23 w Niemczech i 33 polskich, por. tabela 3 i tabela 5). Zestaw haseł wyszukiwawczych i wielkość próby zaprezentowano w tabeli 1.

Tabela 1. Kryteria doboru i wielkość próby badawczej

Akcja	Ramy czasowe badań	Hasła wyszukiwawcze	Ograniczenia wyników	Liczba wyników	Liczba mediów
JSO	14.–21.10.2022	Just Stop Oil + obraz + Van Gogh	Wiadomości/ po polsku/ z Polski	36	27
		Just Stop Oil + Gemälde/Bild + Van Gogh	News/ auf Deutsch aus Deutschland	24	20
RA	28.01.–4.02. 2024	Riposte Alimentaire + obraz + Da Vinci	Wiadomości/ po polsku/ z Polski	6	6
		Riposte Alimentaire + Gemälde/Bild + Da Vinci	News/ auf Deutsch/ aus Deutschland	6	6

Źródło: opracowanie własne.

W badaniu zastosowano klucz kategoryzacyjny, który objął zarówno kategorie analizy ilościowej, jak i jakościowej. Podstawowy schemat klucza kategoryzacyjnego zaprezentowano w tabeli 2.

Tabela 2. Podstawowy schemat klucza kategoryzacyjnego

Analiza ilościowa					Analiza jakościowa										
Liczba publikacji	Medium	Data publikacji	Objętość		Ekspozycja		Autor/ źródło		Tytuł	Charakter przekazu		Język wartościujący			
			Do 1800 znaków	Powyżej 1800 znaków	Fotografia	Multimedia	Dział	Autor		Źródło	Informacyjny	Opinia	W tytule	W leadzie	W tekście

Źródło: opracowanie własne.

Zamierzeniem analizy ilościowej było ustalenie zasięgu i natężenia obecności tematu w debacie medialnej. W tym celu analizie poddano liczbę publikacji i spektrum mediów podejmujących temat, a także rozkład czasowy doniesień i elementów ich ekspozycji. W kontekście analizy jakościowej zamierzeniem badania było uchwycenie sposobu prezentacji, ram interpretacyjnych i kierunku nacechowania przekazu. W tym celu badaniem objęto dział publikacji, charakter źródła i autorstwo doniesień, jak również

sposób konstruowania tytułu, a następnie także charakter przekazu oraz obecność wartościujących elementów językowych i miejsce ich występowania. Konstrukcja tytułu stanowiła ważny element analizy z uwagi na fakt, że publikacje dotyczące objętych badaniem wydarzeń na ogół bazowały na treści doniesień agencyjnych, w których dokonywano jedynie niewielkich zmian redakcyjnych, często widocznych przede wszystkim w tytule, którego sposób formułowania i ujęcia mógł ujawnić sposób i kierunek interpretacji w danej redakcji okoliczności całego zdarzenia.

Medialny obraz ekoterroryzmu w Niemczech

Oba wydarzenia były prezentowane w debacie medialnej w Niemczech z różnym napięciem. W sumie w badanym okresie w niemieckich mediach internetowych indeksowanych w wyszukiwarce Google News w odniesieniu do obu objętych analizą zdarzeń wyodrębniono 30 jednostek wypowiedzi medialnej opublikowanych na łamach 23 różnych mediów, wśród których znalazły się zarówno najważniejsze media ogólnokrajowe, ponadregionalne i lokalne, jak i portale informacyjne oraz media branżowe (patrz tabela 3).

Tabela 3. Spektrum mediów relacjonujących akcje JSO i RA w niemieckiej debacie medialnej

Typ medium	Akcja JSO	Akcja RA
Rozgłośnie radiowe i telewizyjne	Euroneus Deutsche Welle MDR	ZDFheute
Tygodniki opinii	Der Spiegel/Der Spiegel+ Der Stern	
Dzienniki regionalne i lokalne	Frankfurter Allgemeine Zeitung Süddeutsche Zeitung Der Tagesspiegel taz Rheinische Post Augsburger Allgemeine Berliner Zeitung Stuttgarter Zeitung Berliner Kurier	Frankfurter Allgemeine Zeitung Süddeutsche Zeitung Rheinische Post
Portale informacyjne	RDN.de TAG.24 Merkur.de General Anzeiger	HNA.de
Inne	Monopol. Magazin f. Kunst und Leben Jacobin	Weltkunst (partner ZeitOnline)

Źródło: opracowanie własne.

Oba wydarzenia były jednocześnie obecne w niemieckiej debacie medialnej raczej krótko: znakomita większość wyselekcjonowanych do badań relacji została opublikowana w dniu wydarzenia (trzy czwarte wszystkich publikacji dotyczących akcji JSO i dwie trzecie publikacji dotyczących akcji RA).

Wyniki analizy ekspozycji badanego tematu w niemieckiej debacie medialnej pokazały natomiast, że temat jeśli już pojawiał się w przekazie, to był raczej wyraźnie eksponowany. W przypadku doniesień dotyczących działania JSO blisko 80% publikacji miało objętość ponad jednej strony znormalizowanego tekstu, wszystkim towarzyszyły ilustracje w formie zdjęć, a ponad połowa zawierała również filmiki pokazujące akcję. W odniesieniu do sposobu relacjonowania działania RA objętość ponad jednej strony miało pięć z sześciu objętych badaniem tekstów, z taką samą częstotliwością zawierały one filmiki prezentujące akcję, a poza tym również wszystkie były zilustrowane fotografiami.

Materiały dotyczące każdego ze zdarzeń były publikowane przede wszystkim w działach zagranicznych (65% całości przekazu na temat akcji JSO i 50% całości przekazu dotyczącego akcji RA), ewentualnie w działach poświęconych kulturze (50% całości przekazu dotyczącego akcji RA i co szósta publikacja dotycząca akcji JSO). Każdorazowo jeden tekst dotyczący akcji w londyńskiej National Gallery opublikowano w dziale poświęconym kronice kryminalnej (dział Polizei w „Berliner Kurier”) lub ekologii (dział Öko w „taz”).

Analiza zawartości przekazów ujawniła również, że większość publikacji bazowała na tych samych depešach agencyjnych, za czym przemawiała zarówno zbieżna w wysokim stopniu treść analizowanych publikacji, jak i odredakcyjne wskazanie źródła: po dwie trzecie publikacji poświęconych akcjom JSO i RA wskazywało jako źródło serwis jednej lub kilku agencji informacyjnych (tylko jeden tekst dotyczących działań JSO był znacznie bardziej szeroki i miał treść jednoznacznie odredakcyjną). Niejako w konsekwencji tego stanu rzeczy w niemieckiej debacie medialnej dominowały doniesienia o charakterze czysto informacyjnym: taki charakter miało ponad dwie trzecie wszystkich objętych badaniem publikacji dotyczących obu akcji.

W przekazie na temat działań ekoterrorystycznych podjętych przez JSO w Londynie jedna trzecia przekazów zawierała jednakowoż mniej lub bardziej bezpośrednio wyrażaną opinię albo/i językowe elementy wartościujące. Czterokrotnie w tych publikacjach przytaczano opinię osób trzecich (osób publicznych lub ekspertów) otwarcie krytykujących relacjonowane zdarzenie lub kwestionujących celowość podobnych działań ekoterrorystycznych. Co ważne, w przypadku tego zdarzenia dobór tych „oportunistycznych świadków” (zgodnie z koncepcją L.M. Hagena) był raczej samodzielny, ponieważ w ich gronie znalazły się różne osoby. Językowe elementy wartościujące występowały z kolei tak samo często w tytule i/bądź leadzie, co treści (każdorazowo sześć wskazań dotyczących najczęściej tych samych publikacji) i były nacechowane krytycznie, a nawet negatywnie (por. tabela 4). To oznacza, że sposób relacjonowania tego wydarzenia ograniczał się głównie do informacji o nim, a w sytuacji, kiedy redakcja decydowała się na zawarcie elementów opiniujących, miały one charakter wyłącznie krytyczny lub negatywny.

Tabela 4. Przykłady językowych elementów wartościujących obecnych w tytułach niemieckich

Akcja JSO	Akcja RA
Ist das noch Protest oder einfach nur doof? [Czy to jest jeszcze protest, czy po prostu głupota? ⁴³] Klimaaktivistinnen ruinieren Van Goghs Kunstwerk [Aktywistki klimatyczne rujną dzieło Van Gogha] Nazistische Weltrettung [Nazistowskie ratowanie świata] Irre Klimaaktivisten [Szaleni/Obłąkani aktywiści klimatyczni] Populismus der untersten Schublade [Populizm najniższych lotów/najgorszego sortu]	Vandalismus in Louvre [Wandalizm w Luwrze]

Źródło: opracowanie własne.

W przekazie na temat działań ekoterrorystycznych podjętych przez RA w Paryżu zaobserwowano sytuację nieco inną. W przypadku tego wydarzenia wyraźnie negatywnie nacechowaną opinię osoby trzeciej (w tym przypadku była to zawsze Rahida Dati, ministra rządu francuskiego) przytaczała bowiem już depeza agencyjna, w której tytule były ponadto obecne również językowe elementy wartościujące o zabarwieniu negatywnym. W przypadku doniesień dotyczących akcji RA w wyniku analizy zawartości stwierdzono, że redakcje niemieckie dokonywały raczej neutralizacji/złagodzenia negatywnego nacechowania zawartego w depeszy agencyjnej, niż formułowania własnych, jednoznacznie negatywnych opinii na temat zaistniałej sytuacji. Takie zabiegi zaobserwowano w dwóch analizowanych tekstach. W innym tekście redakcja zrezygnowała z kolei z publikacji tego fragmentu depeszy, który zawierał opinię R. Dati. Reasumując uznać można, że sposób relacjonowania tego wydarzenia polegał głównie na multiplikacji doniesień agencyjnych, w sytuacji zaś, kiedy redakcja decydowała się na zawarcie elementów opiniujących, miały one charakter łagodzący i neutralizujący.

Medialny obraz ekoterroryzmu w Polsce

W polskiej debacie medialnej również zaobserwowano różne natężenie zainteresowania akcjami JSO i RA. W sumie wyodrębniono 42 jednostki wypowiedzi medialnej opublikowane przez 33 media indeksowane w wyszukiwarce Google News. Były to głównie duże media ogólnokrajowe, w tym dzienniki, tygodniki, telewizje i rozgłośnie radiowe oraz portale ogólnoinformacyjne, a także internetowe media branżowe (patrz tabela 5).

⁴³ Autorką tłumaczeń w tabeli jest Agnieszka Szymańska.

Tabela 5. Spektrum mediów relacjonujących akcje JSA i RA w polskiej debacie medialnej

Typ medium	Akcja JSO	Akcja RA
Rozgłoszenie radiowe i telewizyjne	TVP TVP.Info Polsat News TVN24 4FUN TV Radio Zet RMF Maxx	
Tygodniki opinii	Newsweek Tygodnik Solidarność	
Dzienniki ogólnopolskie	Fakt Rzeczpospolita Gazeta Wyborcza	
Portale informacyjne	dziennik.pl gazeta.pl onet.pl	interia.pl
Inne	300Gospodarka Biznes Alert Deon.pl Energetyka24 F5 Daily Historykon.pl Krytyka Polityczna NOIZZ Rynek i sztuka światOZE.pl VOGUE Well.pl wPolityce	PAP iFrancja.fr naTemat.pl VIBEZ Energetyka24

Źródło: opracowanie własne.

Również w przypadku polskiej debaty medialnej obydwie wydarzenia były obecne krótko: blisko 70% tekstów o JSO opublikowano w dniu zdarzenia, w przypadku RA było to pięć z sześciu tekstów.

Nieco ponad 70% materiałów o JSO stanowiły teksty dłuższe niż 1800 znaków, z kolei w przypadku RA tylko jeden z sześciu tekstów był bardziej rozbudowany, pozostałe były krótkimi newsami. Niemal wszystkie analizowane materiały zawierały zdjęcie (tylko w jednym nie było żadnej ilustracji), a aż 80% j.w.m. było wzbogaconych o multimedia – najczęściej filmy zaembedowane do tekstów z mediów społecznościowych JSO lub innych użytkowników (były to źródła powtarzające się w wielu tekstach).

Działy, do których najczęściej przypisywano teksty o akcji to „świat” (blisko 30% całości przekazu) oraz „kultura i sztuka” (co piąta publikacja). Do działów newsowych trafiło niewiele ponad 10% materiałów, nie co mniej umieszczono w działach „społeczeństwo” oraz „ekologia/zmiany klimatu” (poniżej 10%). Pojedyncze teksty trafiły do „ciekawostek” i sekcji „life”, osiem materiałów nie posiadało afiliacji. W żadnym przypadku nie zamieszczono tekstu w dziale politycznym.

Polskie media internetowe częściej wskazywały autorów swoich materiałów (85% wszystkich j.w.m.) niż źródła podawanych informacji (ok. 50%). Najczęściej przywoływanym przez polskie media źródłem była PAP (siedem wskazań) oraz brytyjski The Guardian (pięć j.w.m.). Analiza zawartości wykazała wysoki stopień zbieżności brzmienia publikacji, polegającej na między innymi powtarzaniu się całych fraz z depesz PAP, co było szczególnie wyraźne w przypadku tekstów o akcji RA.

W jednym z mediów (Krytyka Polityczna) przytoczono wywiad z Emmą Brown, rzeczniczką JSO, który przeprowadził dziennikarz Owen Jones na swoim kanale w serwisie YouTube. Część wypowiedzi została przetłumaczona na polski i zamieszczona w formie tekstu na portalu Krytyki Politycznej, pod tekstem zamieszczono informację o źródle i jego opracowaniu.

Ponad 90% objętych analizą materiałów to informacje, dotyczące głównie samego zajścia (tę formę miały wszystkie teksty na temat akcji RA). Kilka pozostałych materiałów przyjmowało formę publicystyki lub łączyło informację na temat zdarzenia z bardzo wyraźną oceną akcji JSO, którą formułowali – podobnie jak w przypadku mediów niemieckich – przede wszystkim tak zwani oportunistyczni świadkowie, poza osobą rzeczniczki JSO, wyraźnie negatywnie oceniający działania ekoterrorystyczne.

Językowe elementy wartościujące zostały wykorzystane w tytułach badanych publikacji w niewielkim zakresie (zob. tabela 6). Wśród tytułów tekstów o akcji Just Stop Oil przeważają te o charakterze czysto informacyjnym. Niemal nie ma tytułów silnie tabloidowych i clickbaitowych. Natomiast są takie, które zawierają mikroinformację, niedopowiedzenie, pytanie, które ma zachęcić do przeczytania tekstu. Niektóre z tytułów analizowanych tekstów zawierają słownictwo wartościujące, ale o umiarkowanej sile retorycznej, najczęściej jest to „atak”/„zaatakowali”/„zaatakowały” (sześć j.w.m.), ale użyto również słów „zamach” i „dewastacja”. Najbardziej emocjonalny tytuł zastosował prawicowy portal wPolityce.pl. Redakcja użyła wykrzyknika i cytatów z użytkowników Twittera (X). Dobór wypowiedzi mógł sugerować odbiorcom, że reprezentanci różnych środowisk zgodnie potępiają akcję JSO. Cytowane komentarze prezentują oburzenie i lekceważenie, niektóre są ironiczne i prześmiewcze, ale zdarzają się też wprost obraźliwe. Słownictwo wartościujące koncentruje się tutaj głównie na domniemanej wątpliwej kondycji intelektualnej aktywistek (np. „idiotki”, „ludzie bez mózgów”, „odklejone”).

Tabela 6. Przykłady językowych elementów wartościujących obecnych w tytułach polskich

Akcja JSO	Akcja RA
Co Wam zrobił van Gogh?	„Mona Lisa” zaatakowana przez aktywistki
Zamiast tą zupą poczęstować bezdomnych...	
Zamach na „Słoneczniki” van Gogha w Londynie	
Zaatakowały zupą pomidorową „Słoneczniki” van Gogha	
Aktywiści zaatakowali Słoneczniki van Gogha [...]	
Aktywistki zaatakowały „Słoneczniki” van Gogha	
Dewastacja dzieł sztuki jako współczesna forma aktywizmu?	

Źródło: opracowanie własne.

W leadach i treści publikacji wyrażen wartościujących jest jeszcze mniej. Poza wywiadem z rzeczniką JSO, elementy, w których można dostrzec pozytywną ocenę działań JSO, są obecne w polskiej debacie medialnej jedynie w publicystycznym tekście autorstwa Roberta Jurszy⁴⁴. Autor również posługuje się cytatami „oportunistycznych świadków” z mediów społecznościowych. Te wypowiedzi nie zawierają sformułowań obraźliwych, a sam autor publikacji, mimo że sam jest sceptyczny wobec akcji, także używa wyważonego języka.

Reasumując, polskie profesjonalne media internetowe podejmowały temat omawianych akcji, raczej koncentrując się na prezentacji informacji bazujących na treści depech agencyjnych. Długość tekstów nie ma w tym kontekście większego znaczenia. W publikacjach dość rzadko formułowano oceny, jak również rzadko używano słownictwa wartościującego. Jedynie w dwóch przypadkach było inaczej (teksty o akcji JSO w Polityce.pl i w serwisie Krytyki Politycznej). Jedynym tekstem, który w ogóle dotyczył zagadnień wpływu politycznego organizacji ekologicznych, jest komentarz Roberta Jurszo w Wyborczej.pl.

Podsumowanie

Wyniki analizy polskich i niemieckich mediów wskazują na istnienie zarówno pewnych różnic, jak i wyraźnych podobieństw w zakresie sposobu prezentowania obu wydarzeń w debacie medialnej toczącej się w obu krajach.

Podstawowa różnica polega na tym, że temat pierwszego z analizowanych wydarzeń wzbudził zdecydowanie szersze zainteresowanie polskich mediów niż w Niemczech. Zarówno spektrum mediów relacjonujących w Polsce londyńskie zdarzenie z udziałem aktywistek JSO, jak i fakt, że tylko w odniesieniu do polskiej debaty medialnej odnotowano obecność publikacji sprzyjającej stronie aktywistów (patrz wywiad ze sprzyjającym tej idei „oportunistycznym świadkiem” w osobie Emmy Brown w Krytyce Politycznej) pokazuje, że temat ten okazał się bardziej nośny i atrakcyjny z punktu widzenia polskich mediów.

Sposób prezentacji obu wydarzeń w mediach niemieckich, szczególnie dobrze widoczny w odniesieniu do medialnej reakcji na akcję RA, dowodzi natomiast, że media tego kraju w większości co najwyżej powstrzymywały się od formułowania negatywnej oceny analizowanych akcji, przynajmniej w zakresie informacji o nich (w analizowanych doniesieniach wyraźnie widać było nawet intencjonalne łagodzenie języka wypowiedzi w stosunku do brzmienia depechy agencyjnej na temat akcji RA). To nie oznacza jednak, że przedstawiciele mediów niemieckich sprzyjają aktywistom ekologicznym odpowiedzialnym za akty (eko)terroryzmu. Wyniki analizy pokazały bowiem, że jeśli media niemieckie w ogóle podejmują wysiłek samodzielnego formułowania ocen akcji

⁴⁴ R. Jurszo, *Zupa pomidorowa na obrazie van Gogha nas nie uratuje. W ruchach klimatycznych narasta frustracja*, <https://wyborcza.pl/7,177851,29040722,zupa-pomidorowa-na-obrazie-van-gogha-nas-nie-uratuje.html> (dostęp: 14.10.2024).

ekoterrorystycznych, to są one jednoznacznie negatywne. Wydaje się więc, że w przypadku doniesień mediów niemieckich zaniechanie multiplikowania ocen pejoratywnych zawartych w depeszy agencji dotyczącej akcji RA w Paryżu raczej świadczyło o przywiązaniu do zasad jakościowego dziennikarstwa informacyjnego niżli o sprzyjaniu ekoterroryzmowi. Polskie media również koncentrowały się przede wszystkim na przekazywaniu możliwie rzeczowej i bezstronnej informacji (także w odniesieniu do polskiej debaty medialnej odnaleźć można względnie mało ocen oraz mały zakres słownictwa wartościującego), jednak czyniły to po prostu częściej.

Ostatnia konieczna do odnotowania różnica pomiędzy przebiegiem medialnej debaty na temat obu wydarzeń, jaka toczyła się w Polsce i Niemczech, dotyczy doniesień mediów branżowych związanych z branżą energetyczną, które odnotowano w przypadku obu akcji w przekazie mediów polskich. To oznacza, że przedstawiciele branży energetycznej są w Polsce bardziej wyczuleni na akty ekoterroryzmu niż w RFN.

Podstawowe podobieństwo polskiej i niemieckiej debaty medialnej dotyczyło natomiast zdecydowanie różnego natężenia przekazu na temat obu wydarzeń. W obu dyskursach odnotowano głęboką asymetrię zainteresowania mediów zdarzeniami objętymi badaniem. W mediach obu krajów akcja RA cieszyła się znacznie mniejszym zainteresowaniem niż londyńskie przedsięwzięcie JSO, co może oznaczać, że siła perswazyjnego oddziaływania na media działań ekoterrorystycznych prowadzonych wedle tej formuły słabnie albo może wręcz już się wyczerpała. Także miejsce prezentacji doniesień (dominująca pozycja działań zagranicznych i poświęconych kulturze) w przekazie mediów obu krajów pokazuje, że relacjonowane akcje ekoterrorystyczne w słabym stopniu są prezentowane w ramach, których chcą dotykać, czyli ekologii albo/i polityki. W przypadku niemieckiej debaty medialnej tylko jedna publikacja trafiła do działu poświęconego ekologii. Podobnie rzecz się miała w odniesieniu do debaty obecnej w Polsce: jedynym tekstem, który w ogóle dotykał zagadnień wpływu politycznego organizacji ekologicznych, był komentarz w Wyborczej.pl, w którym autor nieco głębiej analizował sensowność i skuteczność działań aktywistów.

Jak zatem widać, zainteresowanie mediów ekoterroryzmem w omawianej formule słabnie. Powoduje to, że ta strategia działań zmierzająca do obudzenia czujności obywatelskiej wśród szerokich kręgów społeczeństw Polski i Niemiec za pośrednictwem mediów, których przekaz miały prowokować akty wandalizmu dokonywane w najbardziej spektakularnych okolicznościach, najwyraźniej zawodzi i pewnie nie jest najlepsza. Widać to w odniesieniu do społeczeństwa niemieckiego, w którym tradycje ruchów ekologicznych są dłuższe i bogatsze, a także gdzie wyższa jest świadomość możliwości użycia terroru jako narzędzia oddziaływania politycznego⁴⁵. Widać to jednak również w przypadku społeczeństwa polskiego, w którym walor świeżości posiada nie tylko idea ekologii, lecz także brak jest doświadczeń z zamachami terrorystycznymi.

Tymczasem nie powinniśmy zapominać, że problem zmian klimatycznych nadal pozostaje jednym z najbardziej palących i winien zostać podjęty możliwie szybko,

⁴⁵ Z uwagi na historię zamachów terrorystycznych RAF i innych aktów terroru, które miały miejsce w Niemczech w okresie powojennym.

możliwie kompleksowo i to w sposób poważny, ale nade wszystko w oparciu o możliwie szerokie poparcie społeczne. Bez społecznego poparcia niepodobna bowiem doprowadzić do zmian, ponieważ one wymagać będą pełnej świadomości członków społeczeństwa co do ich konieczności. Żadna zmiana nie będzie możliwa i nie dokona się bez wielu dobrowolnych ustępstw i samoograniczenia się każdego z nas. Warto, by zrozumieli to nie tylko politycy i przedstawiciele mediów, lecz także aktywiści ekologiczni i odpowiednio do tego przygotowali repertuar swoich działań w przestrzeni publicznej.

Bibliografia

- BBC, *Just Stop Oil: Why protesters are tying themselves to goalposts*, <https://www.bbc.com/news/newsbeat-60795041> (dostęp: 14.10.2024).
- Boobyer L., Harcombe Ch., *Stonehenge covered in powder paint by Just Stop Oil*, <https://www.bbc.com/news/articles/cw44mdee0zzo> (dostęp: 14.10.2024).
- Borkowski R., *Terroryzm* [w:] *Konflikty współczesnego świata*, red. R. Borkowski, Akademia Górniczo-Hutnicza Uczelniane Wydawnictwa Naukowo-Dydaktyczne, Kraków 2001, <https://winntbg.bg.agh.edu.pl/skrypty2/0073/roz08.pdf> (dostęp: 10.10.2024).
- Climate Emergency Found, *Case statement*, <https://www.climateemergencyfund.org/case-statement> (dostęp: 14.10.2024).
- Come and join the community*, Just Stop Oil, <https://juststopoil.org/come-to-a-talk/> (dostęp: 14.10.2024).
- Crosnier C., *Soupe sur la Joconde: les deux activistes témoignent*, <https://www.radiofrance.fr/franceinter/podcasts/camille-passe-au-vert/camille-passe-au-vert-du-mercredi-31-janvier-2024-9886680> (dostęp: 14.10.2024).
- Gayle D., *Environmental activists disrupt Bafta red carpet in London*, <https://www.theguardian.com/environment/2022/mar/13/environmental-activists-disrupt-bafta-red-carpet-in-london> (dostęp: 14.10.2024).
- Gayle D., *Just Stop Oil activists throw soup at Van Gogh's Sunflowers after fellow protesters jailed*, <https://www.theguardian.com/environment/2024/sep/27/just-stop-oil-activist-phoebe-plummer-jailed-throwing-soup-van-gogh-sunflowers> (dostęp: 12.10.2024).
- Get trained for action*, Just Stop Oil, <https://juststopoil.org/get-trained/> (dostęp: 14.10.2024). <https://partiazieloni.pl/> (dostęp: 10.10.2024).
- Huntington S., *Zderzenie cywilizacji*, przeł. H. Jankowska, Wydawnictwo Muza, Warszawa 2003.
- Izak K., *Czy następuje schyłek ekoterroryzmu*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2022, nr 26, <https://bibliotekanauki.pl/issues/166195> (dostęp: 10.10.2024).
- Janicki J., *Lewacy*, Książka i Wiedza, Warszawa 1981.
- Janicki J., *Niepokoje młodzieży zachodu*, Wydawnictwo Iskry, Warszawa 1972.
- La Riposte Alimentaire a débuté*, Riposte Alimentaire, <https://chuffed.org/project/104859-derriere-renovation>, (dostęp: 14.10.2024).
- Laskowski P., *Szkice z dziejów anarchizmu*, Wydawnictwo Muza, Warszawa 2006.
- Leksykon politologii*, red. A. Antoszewski, R. Herbut, Wydawnictwo atla 2, Wrocław 1998.

- Lewis I., *Just Stop Oil protesters smash National Gallery painting*, <https://www.independent.co.uk/arts-entertainment/art/news/just-stop-oil-national-gallery-painting-b2442404.html> (dostęp: 14.10.2024).
- National Gallery, *Statement of National Gallery*, X, https://x.com/nationalgallery/status/1580880525824122880?s=46&t=8xOe9HAmI3ZKXmMkL3_Phig (dostęp: 12.10.2024).
- Partia Zielonych*, Oko.press, <https://oko.press/instytucje/partia-zieloni> (dostęp: 10.10.2024).
- Paryskie porozumienie klimatyczne*, Rada Europejska/Rada Unii Europejskiej, <https://www.consilium.europa.eu/pl/policies/climate-change/paris-agreement/> (dostęp: 14.10.2024).
- Riposte Alimentaire est une opération de transformation profonde et collective*, Riposte Alimentaire, <https://ripostealimentaire.fr/la-demande/>, (dostęp: 14.10.2024).
- Rudnik S., *Partia Zielonych w systemie politycznym RFN*, Wyższa Szkoła Pedagogiczna, Słupsk 1991.
- Rufo Y., *Activists jailed for throwing soup on Sunflowers*, <https://www.bbc.com/news/articles/cly7zy3d3exo> (dostęp: 12.10.2024).
- Support Resistance In The Courts – Just Stop Oil*, Just Stop Oil/Climate Action Support Pathway, <https://chuffed.org/project/support-resistance-in-the-courts> (dostęp: 14.10.2024).
- Szulecki K., Waluszko J., Borewicz T., *The Chernobyl Effect Antinuclear Protests and the Molding of Polish Democracy, 1986–1990*, Oxford, New York 2022.
- Szymañska A., *Dwa razy do tej samej rzeki się nie wchodzi. Obraz katastrofy ekologicznej na Odrze i wiarygodność polskich władz w przekazie wybranych mediów niemieckich*, „Zeszyty Prasoznawcze” 2023, nr 2, s. 117–133, <https://ejournals.eu/czasopismo/zeszyty-prasoznawcze/artkul/nie-wchodzi-sie-dwa-razy-do-tej-samej-rzeki-obraz-katastrofy-ekologicznej-na-odrze-a-wiarygodnosc-polskich-wladz-w-przekazie-wybranych-mediow-niemieckich>, (dostęp: 10.10.2024).
- The Fossil Fuel Non-Proliferation Treaty, *Join the call for a Fossil Fuel Treaty to manage a Global Transition to Safe, Renewable & Affordable Energy for All*, <https://fossilfueltreaty.org/>, (dostęp: 14.10.2024).
- Tokarczyk R., *Współczesne doktryny polityczne*, Zakamycze, Kraków 1998.
- Tomaszewicz J., *Zgniłozieloni. Pouczająca historia Federalnej Partii „Die Grünen”*, „Zielone Brygady” 1992, nr 5.
- Walecka-Rynduch A., *Pojęcie wolności w ruchu Nowej Lewicy [w:] Wolność człowieka i jej granice. Antologia pojęcia w doktrynach polityczno-prawnych. Od Nietzschego do współczesności*, t. 3, red. O. Górecki, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2019.
- Walecka-Rynduch A., *Róg Rudiego Dutschke i Axel-Springer-Strasse. Nowa Lewica w Niemczech*, Oficyna Wydawnicza AFM, Kraków 2011.
- Walewska B., *Ekoterroryzm – realne zagrożenie naszych czasów*, 2008, https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Zeszyty_Naukowe_Panstwowej_Wyzszej_Szkoly_Zawodowej_im_Witelona_w_Legnicy/Zeszyty_Naukowe_Panstwowej_Wyzszej_Szkoly_Zawodowej_im_Witelona_w_Legnicy-r2008-t4/Zeszyty_Naukowe_Panstwowej_Wyzszej_Szkoly_Zawodowej_im_Witelona_w_Legnicy-r2008-t4-s89-100/Zeszyty_Naukowe_Panstwowej_Wyzszej_Szkoly_Zawodowej_im_Witelona_w_Legnicy-r2008-t4-s89-100.pdf (dostęp: 10.10.2024).
- What is Just Stop Oil?*, Just Stop Oil, <https://juststopoil.org/faqs/> (dostęp: 14.10.2024).
- Who we are?*, A22 Network, <https://a22network.org/>, (dostęp: 14.10.2024).